

УДК 351:37.046.16

Кришталь Дмитро Олександрович

здобувач навчально-науково-виробничого центру
Національного університету цивільного захисту України

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ВЗАЄМОДІЄЮ НАУКИ Й ОСВІТИ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті проаналізовано функції державного управління при взаємодії науки й освіти в Україні, адже ускладнення взаємозв'язків теорії й практики актуалізує дослідження механізму взаємодії освіти й науки, напрямків, у яких освіта виявляє весь зростаючий вплив на людину, виробництво й науку, а наука збагачує вищу освіту новими знаннями відповідно до вимог часу. У зв'язку з цим стають затребуваними вивчення реальної картини механізму взаємодії освіти й науки в закладі вищої освіти, з теоретичного й практичного погляду, вироблення науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій з розвитку цього процесу.*

***Ключові слова:** державне управління, механізми взаємодії науки і освіти, заклади вищої освіти, наукові установи.*

Kryshtal Dmytro. Public administration of the interaction of science and education in Ukraine

***Annotation.** The functions of management in the process of interaction of science and education in Ukraine have been analysed in the article. The complication of the interconnections between theory and practice keep current the study of the mechanism of interaction between education and science, the directions in which education reveals the increasing influence on a personality, industry and science, and science enriches higher education with new knowledge according to the demands of the time. In this regard, the study of the real picture of the interaction mechanism between education and science in higher education institutions, from theoretical and practical points of view, offering the scientifically based proposals and recommendations for the development of this process, are in great demand.*

***Key words:** public administration, mechanisms of interaction between science and education, higher education institutions, scientific institutions.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Потреба комплексного дослідження проблем державного управління взаємодії освіти й науки впливає з потреби погодити в єдине рішення соціальні, культурні й економічні завдання в постановці освіти й забезпечити оптимальну комбінацію інтересів всебічного розвитку особистості з вимогами задоволення потреби економіки країни в кадрах відповідного професійно-кваліфікаційного рівня. У цьому зв'язку актуальними стають функції науки й освіти – як використання накопичених знань, умінь у різних сферах для розвитку самої науки й безперервної освіти, як засобу соціального прогресу суспільства й особистості, як засобу управління

різними соціально-економічними й науково-технічними процесами. Об'єктивний розвиток науки й освіти йде в напрямку все більш тісної взаємодії всіх властивих їй функцій, їх комплексного впливу на виробництво.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Потрібно відзначити, що сьогодні з окремих питань взаємодії науки й освітньої діяльності є велика кількість публікацій у вітчизняній і зарубіжній літературі. Дослідженням у сфері державного управління розвитком науки й освіти присвячено чимало досліджень [1-5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте серед невирішених частин загальної проблеми треба відзначити, що підвищення ефективності суспільного виробництва безпосередньо залежить від зростання наукового потенціалу й освітнього рівня робітників, фахівців, керівників. При цьому слід мати на увазі, що освіта й наука впливають не тільки на матеріальну частину виробництва, але й на головний елемент продуктивних сил – людину.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз функцій державного управління взаємодії науки й освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У єдності із засобами праці освіта й наука підсилюють продуктивну здатність людини. У цьому виявляється їхня найважливіша соціально-економічна функція стосовно матеріального виробництва [4].

Виділення пізнання в особливий вид діяльності суттєво модифікує його взаємозв'язок із практикою. Проблема взаємовідношення пізнавальної й практичної діяльності трансформується в проблему взаємозв'язку теорії й практики освіти й науки. Прогрес виробничої діяльності характеризується більш інтенсивним використанням знань у процесі виробництва. Справа однак не тільки в підвищенні ступеня безпосереднього застосування знання у виробництві, адже на будь-якому етапі розвитку виробничої діяльності знання є складеним компонентом практики, надаючи їй цілеспрямований характер. А

цілеспрямована діяльність завжди припускає певний рівень знань, що й зумовлює взаємодію освіти й науки.

Реальний поворот до особистості – це визначна риса сучасного етапу модернізації системи освіти. Саме вона підсилює увагу до всього комплексу питань, пов'язаних із диференціацією наукових досліджень і процесів навчання, демократизацією державного управління, визнанням регіональних особливостей діяльності наукових установ і навчальних закладів, упровадженням нових форм їх інтеграції.

Виникши як закономірний етап розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, інтеграція освіти й науки означає становлення нової форми усупільнення праці й веде до формування системи «освіта-наука». Постійні зміни, що відбуваються у виробництві як об'єктивна потреба, вимагають зміни традиційних форм і методів управління. Сучасне виробництво з його масштабами, глибиною й широтою зв'язків, динамічністю науково-технічного прогресу, високим культурно-технічним рівнем працівників потребує постійного відновлення знань на основі використання механізмів дії економічних законів суспільства. Тільки за цих умов можливе ефективне управління процесами узгодження дій сфери освіти й науки, спрямованими на розвиток як людини, так і економіки загалом.

Поняття «взаємодія» має безліч тлумачень. На наш погляд, загалом найбільше точно сутність цього поняття характеризує таке визначення: «Взаємодія – дія, вплив один на одного; взаємний зв'язок предметів, явищ, понять, погодженість дій» [3].

З погляду державно-управлінської науки, ми розділяємо поняття взаємодії, що приводиться в спеціальній літературі, де взаємодія в системі державного управління розглядається як форма діяльності, яка виявляється через відносини між людьми й органами державного управління. У процесі державного управління системою освіти й науки взаємодія між ними характеризується формою трудової діяльності, реалізованої через напрямки,

способи, форми, засоби взаємного впливу елементів цих систем у процесі їх цілеспрямованого функціонування й розвитку.

Узаємодія освіти й науки здійснюється не безпосередньо, а опосередковано – через людину – студента, викладача, науковця, чиновника, керівника.

Взаємодії освіти й науки властива деяка специфіка у взаєминах цих двох систем, що поєднують інтереси особистості, освітніх і наукових установ, держави, що зумовлює збіг головних принципів завдань, розв'язуваних цими системами, наявністю загальних соціально-економічних, науково-технічних процесів, що впливають на побудову й діяльність систем. Вивчення взаємодії освіти й науки має теоретичне й практичне значення, тому що дозволяє виробити організаційно-економічний механізм вирішення спільних завдань, з одного боку, у сфері підготовки й використання кваліфікованих кадрів для національної економіки й підвищення якості підготовки кадрів на основі регулярного, цілеспрямованого й системного впровадження досягнень науки в освітній процес – з іншого. Саме на «стиках» цих двох систем, де потрібні ефективні дії, найчастіше переривається цикл управління, порушується його безперервність і виявляється непогодженість інтересів у розвитку освіти й науки.

У сучасних умовах взаємодія освіти й науки залежить насамперед від виявлення й використання їх соціально-економічного, науково-технічного потенціалу, упорядкування організаційно-управлінської структури, координації зусиль і витрат державних, регіональних, муніципальних, відомчих органів і служб, освітніх і наукових установ, окремих підприємств матеріального й нематеріального виробництва, діяльність яких спрямована на розвиток освітніх послуг і послуг наукового обслуговування. Потрібні змістовне й функційне «стикування» цілей і завдань освіти й науки, значне поліпшення їх організаційно-економічного, інформаційно-методичного та ресурсного забезпечення. Це є умовою й чинником погодженості всіх дій у сфері розвитку взаємодії системи «освіта-наука» із процесами формування професійно-

кваліфікаційної структури кадрів, збільшення внеску науки й освіти у вирішення завдань щодо зростання ефективності виробництва [2].

Результати взаємодії освіти й науки виявляються опосередковано через виробництво – за допомогою вироблення товарів і послуг. Включаючись у роботу й стаючи членом трудового колективу, людина займає в ньому певне положення. Вона стає на посаду, бере на себе певні обов'язки й функції, займає певне місце у виробничій системі. Будучи введений у структуру виробництва, індивід включається в складну систему виробничих відносин, реалізація яких поряд з наявною системою господарювання залежить і від рівня її освіти, кваліфікації, стажу роботи й інших професійних якостей.

Різноманіттю посад на виробництві відповідає й різноманіття сукупності елементів знань, умінь і навичок. Певну ж сукупність елементів знань, умінь, навичок акумулює в собі представник певної спеціальності, працівник певного рівня підготовки. З іншого боку, з кожною посадою й відповідним працівником пов'язані певні конкретні вимоги виробництва. Ці вимоги працівниками навіть на однакових посадах (робітників місцях) сприймаються й виконуються в силу їх індивідуальних особливостей, відмінностей у рівні підготовки по-різному, з неоднаковим ступенем адекватності в умовам виробництва [1]. У досягненні й реалізації динамічної відповідності між вимогами виробництва до працівників і рівнем їх підготовки й використання полягає якісний аспект взаємодії освіти, науки та виробництва.

Розроблення й обґрунтування загальнодержавної та регіональної політики у сфері кадрового, фінансового забезпечення науки й освіти, розвитку їх матеріально-технічної бази, напрямків використання капітальних вкладень і організації науки й освіти становлять ресурсний аспект їх взаємодії.

Виходячи з наведених вище міркувань, взаємодія науки, освіти й виробництва розуміється нами як процес реалізації соціальних і економічних інтересів особистості, колективу й суспільства, що об'єктивно відповідають матеріальним і моральним відносинам у процесі підготовки та використання кадрів відповідно до вимог НТП.

Узаємозв'язок розвитку людського потенціалу з організацією взаємодії освіта-наука – придбання теоретичних знань, практичних умінь, відповідних до інтересів, можливостей індивіда, засвоєння досвіду творчої діяльності для свідомого вибору й оволодіння такою професією, у якій сполучаються індивідуальні здатності із суспільною потребою в кадрах, – виявляється за допомогою досягнутих якісних і кількісних характеристик у формуванні професійно-кваліфікаційної структури кадрів, у їхній підготовці, розміщенні й використанні, у ресурсному забезпеченні підприємств освітніх і наукових установ.

У процесі взаємодії освіта-наука відбувається перехід накопичених людством знань, умінь, навичок, суспільного досвіду творчої діяльності в особисте надбання окремого працівника. Цей перехід здійснюється, з одного боку, під впливом особливостей та інтересів, здатностей, планів членів суспільства, з іншого боку – картини соціальної престижності професій і потреби економіки господарства в кадрах і фахівцях. Отже, у взаємодії освіти й науки органічно виявляється єдність суспільно значущих освітніх, наукових і виробничих цілей, розвитку економіки регіону й напрямків її модернізації [4].

Ця мета досягається в результаті цілеспрямованої організації діяльності окремої особистості, установ науки й освіти, підприємств виробничої (невиробничої) сфер. Уся їхня діяльність має бути спрямована на закріплення досягнутих успіхів у взаємодії освіти й науки, а також на реалізацію нових удосконалень у цій справі. Практична реалізація цілей і завдань такої взаємодії здійснюється через такі функції взаємодії освіти й науки, як інтеграційна, гностична, пріоритетна.

Функції взаємодії, поєднуючи мету й завдання системи освіти й науки у сфері формування, підготовки, розміщення, використання кадрів, розвитку матеріально-технічної й соціальної бази навчальних закладів, наукових установ і підприємств (об'єднань), розкривають і теоретичні основи взаємодії між суб'єктом і об'єктом розглянутої системи державного управління. Виявлення

функцій, їх змісту допоможе конкретизувати наукові уявлення про процес взаємодії, визначити найважливіші напрямки цілісного впливу на цей процес.

Освітню мету в процесі взаємодії реалізує насамперед гностична функція. У зміст цієї функції включається те, що пов'язане із процесом придбання знань, умінь, навичок у системі безперервної освіти, потрібних фахівцеві в процесі виробництва, розвитку особистості, залучення до досягнень науки, культури, мистецтва. Завданням цієї функції є успішне забезпечення освітнього процесу кожного майбутнього й сьогоденного працівника й те, щоб знання стали надбанням особистості, знайшли свій практичний вияв.

Гностична функція взаємодії освіти й науки дозволяє надати індивідові різноманіття й багатство навколишнього світу, визначити місце й роль студента в його відновленні, перетворенні. Ця функція сприяє свого роду спеціалізації знань, що здобуваються індивідом і безпосередньо використовуються в науковій діяльності відповідно до конкретних особливостей закладів вищої освіти.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, функція пріоритету при взаємодії освіти з наукою характеризує той момент, коли стало важливим визначити етап, на якому закінчується формування й починається виконання якого-небудь акта, тобто можна сказати, що система ухвалила рішення.

Ухвалення рішення з функцією пріоритету означає, що з різних ситуацій, можливих перспектив, напрямків організації, взаємозв'язків освіти й науки вибирається конкретний напрямок, який містить у собі програму дій на певний відрізок часу. Як такі можуть поставати висновок наукової установи, підприємства (об'єднання), угода із закладом вищої освіти про підготовку необхідних фахівців, запрошення фахівців, перерозподіл виробничих функцій окремих фахівців між наявними кадрами й т. ін.

У результаті дії функції пріоритету навчальний заклад і (або) наукова установа надає перевагу одному напрямку взаємодії перед іншим. Послідовність окремих перспектив, напрямків переростає в певну систему заходів, що сприяють поглибленню взаємодії освіти з наукою [5].

Розвивальна функція характеризує взаємодію освіти й науки в напрямку вдосконалення набутих студентами знань, умінь, навичок посилення ролі самоосвіти. Ця функція сприяє розвитку постійної зацікавленості й захоплення тою діяльністю, що призводить до вдосконалення та втілення знань майбутнього фахівця у сфері освіти в практичні наукові результати.

Розвивальна функція визначає також взаємозв'язок, що здобувається в процесі підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації кадрів знань із практикою роботи відповідних спеціалізованих підприємств (об'єднань) галузі, спрямовує інтереси й дії працівників у напрямку галузевих і територіальних особливостей функціонування виробництва.

Інтеграційна функція сприяє тому, щоб здійснений за функцію пріоритету вибір перспективи (напрямку) взаємодії освіти й науки став практичною реальністю – намічає шляхи, засоби й методи проникнення освіти в науково-дослідну діяльність.

Цій функції властива принципово нова ситуація у взаєминах навчальних закладів і наукових установ (підрозділів), яка вимагає всебічного відпрацьовування по суті нового економічного механізму взаємодії освіти й науки. На відміну від інших функцій, ця функція порівнює, погоджує специфічні шляхи й форми взаємин освіти й науки із соціально-економічними, науково-технічними, демографічними й іншими чинниками розвитку суспільства.

Перспективи подальших розвідок з огляду на проведене дослідження, про розвиток взаємодії освіти й науки в навчальних закладах свідчить той факт, що в останні десятиліття університети значно активізували своє залучення в підприємництво. Перетворення університетів на безпосередніх учасників економічної діяльності призводить до появи концепції підприємницького університету. Це вимагає від навчальних закладів не тільки розвитку нових компетенцій (бізнес-планування, навички, підприємництво, ведення венчурного бізнесу і т. ін.) і підходів до менеджменту, створення нових організаційно-економічних структур (наукові парки й центри, бізнес-

інкубатори та ін.), але й пропонує нові перспективи кар'єрного зростання співробітників і студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Жукович І. А. Динаміка основних показників діяльності наукової та науково-технічної сфер України / Жукович І.А., Кузнєцова О.М., Параян В.В. // Проблеми науки. – 2003. – №11. – С. 42-44.
2. Кобець А. С. Державна політика інтеграції освіти і науки України в системі інноваційної економіки: засади, механізми управління, напрями забезпечення [монографія] / А.С. Кобець. – Донецьк : ТОВ „Юго-Восток”, 2012. – 472 с.
3. Селезнев А. Бюджетное финансирование науки / Селезнев А. // Вопросы экономики. – 2003. – №4. – С.120-126.
4. Луценко Т. О. Механізми економічного становлення наукових досліджень в Україні / Т.О. Луценко // Вісник Національного університету цивільного захисту України. – Серія «Державне управління» X. : 2015. – Вип. № 2. – С.103-109.
5. Ядранська О. В. Інституціональне забезпечення державного регулювання наукової та науково-технічної діяльності в Україні / О. В. Ядранська // тези VIII Міжнар. наук. конгресу «Державне управління та місцеве самоврядування», 27 – 28 березня 2008 р. – X. : Вид-во ХарРІНАДУ «Магістр», 2008. – С. 177-179

Statement of the problem. The functions of management in the process of interaction of science and education in Ukraine have been analysed in the article. The complication of the interconnections between theory and practice keep current the study of the mechanism of interaction between education and science, the directions in which education reveals the increasing influence on a personality, industry and science, and science enriches higher education with new knowledge according to the demands of the time. In this regard, the study of the real picture of the interaction mechanism between education and science in higher education institutions, from theoretical and practical points of view, offering the scientifically based proposals and recommendations for the development of this process, are in great demand.

Urgency. New problems have arisen in the organization of education and science, which require a deep understanding and correct practical solutions in terms of linking them with new trends in the development of the economic mechanism and a regulated market economy. The processes of updating knowledge, science, technology and production have become extremely dynamic, and therefore the principle of teaching a person once and forever has become obsolete. The favourable

conditions have emerged for the democratization and differentiation of education for a wide combination of free and paid services in the field of education.

The purpose of the article is to analyse the functions of management in the process of interaction of science and education in Ukraine.

Our task was to study the complication of the interconnections between theory and practice keep current the study of the mechanism of interaction between education and science, the directions in which education reveals the increasing influence on a personality, industry and science, and science enriches higher education with new knowledge according to the demands of the time.

Summary. Making a decision with a priority function means that, from different situations, possible perspectives, directions of organization, interconnections of education and science, a specific direction is selected, which includes a program of action for a certain period of time. As such, the conclusion can be drawn from the scientific institution, enterprises (association), agreement with the institution of higher education on the training of the necessary specialists, the invitation of specialists, the redistribution of production functions of individual specialists among the existing staff, etc.

As a result of the priority function, a school and / or academic institution prefers one direction of interaction over another. The sequence of individual perspectives and directions grows into a certain system of measures that contribute to deepening the interaction of education with science.

The development function characterizes the interaction of education and science in the direction of improving students' knowledge, skills, and skills of enhancing the role of self-education. This feature promotes continued interest and enthusiasm for the activity, which leads to the improvement and incorporation of knowledge of the future education specialist into practical scientific results.

The integration function helps to make the choice of perspective (direction) of the interaction between education and science made practical as a priority - it outlines the ways, means and methods of penetration of education into research activities.

Conclusions and outcomes. This function is characterized by a fundamentally new situation in the relationship between educational institutions and scientific institutions (units), which requires comprehensive elaboration of essentially a new economic mechanism of interaction between education and science. Unlike other functions, this function compares, coordinates the specific ways and forms of relations between education and science with socio-economic, scientific, technical, demographic and other factors of development of society.